

УДК 336.71(477)

**Хмеленко О. В.  
Хмеленко І. І.**

## РОЗВИТОК БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ: ЛІБЕРАЛІЗМ ЧИ ПРОТЕКЦІОНІЗМ

*In modern conditions, when Ukraine tries to become the full participant of a world financial market, the considerable attention is paid to foreign trade activities sphere. It is expected, that in 2008 some banks (brought by foreigners) can increase authorized capitals, and a part of money for these requirements will be received from abroad. It causes the sharing of national economists' opinions, concerning the economic substitution of foreign economy liberalization. For an effective entry of Ukrainian banks into world financial market, it is necessary to create a complex of actions of standard-legal, economic and institutional character.*

Світовий фінансовий ринок – глобальна система акумулювання вільних фінансових ресурсів і надання їх споживачам із різних країн на принципі ринкової конкуренції, головною функцією якого є забезпечення міжнародної ліквідності, тобто можливості швидко залучати достатню кількість фінансових засобів у різних формах на вигідних умовах на наднаціональному рівні [1; 2].

У сучасних умовах, коли Україна намагається стати повноправним учасником світового фінансового ринку, закономірним є те, що сфері зовнішньоекономічної діяльності приділяється значна увага, причому з боку як керівництва нашої держави, так і наявних потенційних іноземних партнерів. Кожна із цих двох сторін як головну мету економічних відносин передбачає одержання максимальної вигоди. Проте якщо наші партнери, зокрема стратегічно важливі (а це здебільшого розвинуті або принаймні краще утверджені на світовій арені країни та компанії – світові лідери), володіють значно більшим досвідом для таких взаємозв'язків, то нам на сьогодні таких навичок не вистачає. Тому дуже важливо зуміти не втратити вже здобуті позиції і спробувати побудувати власну нішу на світовому ринку за допомогою цілеспрямованого комплексного розвитку найперспективніших напрямків зовнішньоекономічної діяльності України.

Вивченню зовнішньоекономічної діяльності банків присвячено праці відомих вітчизняних і зарубіжних вчених-економістів, таких, як Л. В. Руденко, А. С. Філіпенко, З. О. Луцишин, Б. С. Івасів, а також Р. Глен Габбард та Ф. Мишкін. Проте в наукових роботах цих вчених недостатньо висвітлюється питання захисту української банківської системи.

Метою даної статті є висвітлення питань захисту української банківської системи в розрізі зовнішньоекономічної діяльності як однієї з важливих складових формування стійкої позиції країни на світовому ринку та вигідного розвитку економічних зв'язків з іноземними партнерами.

Теоретико-методологічну основу основних понять та структуру зовнішньоекономічної діяльності банків нашої країни наведено в законах і нормативно-правових актах: Закон України "Про зовнішньоекономічну діяльність", що визначає зовнішньоекономічну діяльність як діяльність суб'єктів господарської діяльності України й іноземних суб'єктів господарської діяльності, побудовану на взаєминах між ними, що наявна як на території України, так і за її межами, і пов'язана із зовнішньою торгівлею, іноземними кредитами та інвестиціями, здій-

сненням спільних проектів; закони України "Про банки та банківську діяльність" [3], "Про порядок здійснення розрахунків у зовнішньоекономічних відносинах", "Про порядок здійснення розрахунків в іноземній валюті", Положення про відкриття та функціонування в уповноважених банках України рахунків банків-кореспондентів в іноземній валюті та гривнях, Порядок переміщення валюти через митний кордон України, Інструкція про порядок здійснення контролю й отримання ліцензій за експортними, імпортними і лізинговими операціями та ін. [4].

Варто зазначити, що для сучасного стану економіки України, як і для будь-якої іншої держави в період становлення ринкових засад господарювання, властиве виконання банками першої ролі, тобто здійснення зовнішньоекономічної діяльності для задоволення потреб банківських клієнтів. Зростання обсягів таких операцій означає позитивний розвиток банківської системи нашої країни, але водночас і вказує на те, що довіра до цієї системи з боку іноземних партнерів не є значною: взаємовідносини здійснюються на короткостроковій основі і стосуються переважно купівлі-продажу валютних цінностей, але при цьому не йдеться про залучення середньо- та довгострокових позик.

Натомість виконання обох ролей указує вже на доволі високий і стабільний розвиток банківської системи даної країни і передбачає зростання рівня довіри зарубіжних партнерів, а отже, й стимулювання розвитку національної економіки завдяки залученню іноземного банківського капіталу.

Обсяги вливання закордонних коштів в Україну продовжують зростати, однак меншими темпами, а тенденція, що найбільшу частку придбав іноземців в Україні становить банківський і суміжний з ним страховий сектор, збереглася до кінця 2007 р. Очікується, що у 2008 р. деякі банки, куплені іноземцями, можуть збільшити статутні фонди, і частину грошей для цих потреб буде отримано із-за кордону.

Розвиток зовнішньоекономічної діяльності банків також здійснює прямий позитивний вплив на стан платіжного балансу країни, зокрема, сприяє покращенню рахунка поточних операцій, а операції від власного імені – операції з капіталом та фінансовими інструментами.

Це, у свою чергу, викликало поділ думок вітчизняних економістів стосовно економічних обґрунтувань щодо лібералізації зовнішньої торгівлі. Прихильники однієї точки зору виходять із подання про те, що перемогти вітчизняний монополізм і визначити, які з галузей промисловості мають перспективу на внутрішньому й зовнішньому ринках, допоможе іноземна конкуренція, а отже, треба використовувати такий елемент "шокової терапії", як відкрите порівняння споживачами вітчизняних і закордонних товарів, для чого треба відкрити (максимально лібералізувавши зовнішньоекономічну діяльність) усі канали проникнення закордонних гравців на внутрішній ринок. Тобто треба навчити "плавати" вітчизняні банківські установи, "кинувши їх" у бурхливі води світового ринку: хто виживе, той неминуче стане провадити товари на світовому рівні.

Вивчення закордонного досвіду показує, що лібералізацією може бути названа програма реформ, які наближають фінансову систему країни до парадигми нейтральності стимулів на внутрішньому й зовнішньому ринках. Нашою економічною наукою термін "лібералізація", як і раніше, розуміється досить односторонньо — як розширення волі економічних дій господарюючих суб'єктів, зняття обмежень на економічну діяльність, розкріпачення підприємництва. Таке значення цього терміна проникнуло в поняття і в практику зовнішньоекономічної діяльності банків. Це подання про лібералізацію зовнішньоекономічної діяльності й підсилює перекося в розвитку національної економіки. Оскільки нині темпи зростання інвестицій в Україну сповільнюються, то при зворотному аналізі слід зазначити, що рівень зовнішньоекономічних операцій українських банків від власного імені доволі низький.

Проте уряд розраховує на зростання активності іноземних інвесторів в Україні. За прогнозом Кабміну, в 2002 – 2010 рр. обсяг прямих іноземних інвестицій в Україну становитиме 31 млрд. дол. У першій редакції прогнозу (2001 р.) уряд при-

пускав, що іноземні інвестори за 9 років вкладають в українську економіку 10 млрд. дол. Проте лише 2005 р. дав змогу отримати 8 млрд. дол. прямих іноземних інвестицій переважно за рахунок продажу Криворіжсталі та банку "Аваль". Сумарний обсяг вкладень іноземців у вітчизняну економіку з початку 2002 р., за даними Держкомстату, уже досяг 16,4 млрд. дол. [1; 4].

Слід зазначити, що аналогічні процеси відбуваються і в інших країнах колишнього союзу. В Україні і в інших пост-соціалістичних країнах лібералізація реалізувалася через політичні рішення, тобто була швидкою. У Західній Європі після Другої світової війни "відтавання заморожених ринків" зажадало досить значного еволюційного розвитку. Багато фахівців пов'язують цю швидкість із важливістю для урядів постсоціалістичних країн ідентифікувати економіку своїх країн як ринкову, що обумовлено зовнішнім тиском з боку МВФ, ВТО та інших при одержанні іноземних кредитів.

Цікаво у зв'язку із цим зазначити, що проведений експертами МВФ аналіз політики у сфері зовнішньої торгівлі 59 країн, які розбиваються, і країн з перехідною економікою показав, що в 4 країнах дотримувалися політики лібералізації (вільної торгівлі), що відкриває внутрішній ринок для іноземної конкуренції; в 22 країнах сполучили підходи лібералізації й протекціонізму (це називається помірним торговельним режимом, де елементи свободи торгівлі й протекціонізму поєднуються в якихось пропорціях); у більшості ж країн (33) переважав наявний протекціонізм [1].

Таким чином, історія XX століття багата для світової системи як хвилями протекціонізму, так і хвилями лібералізації торговельних режимів. Якщо виходити з недоречності сліпого копіювання ліберальних теорій та ідеалізації регулюючих якостей ринку, то Україні (як і іншим країнам СНД) потрібна своя модель поведінки у світовій економіці, модель, яку можна умовно назвати "виваженим протекціонізмом". Виважений протекціонізм для вітчизняних банків означає неогородження їх від конкуренції взагалі. Без нього на період реформ банківський ринок, як показав досвід минулих років, майже повністю може бути витіснено закордонними фінансовими установами, що спричинить скорочення зайнятості й доходів бюджету.

Виважений протекціонізм може і повинен стати інструментом не тільки зваженої зовнішньоекономічної політики України, але й методом конкурентної боротьби на західних ринках збуту. У цьому переконує вміння використання протекціоністських заходів тими країнами, які в політику рятують за лібералізацію. Наприклад, країни – члени Європейського співтовариства (ЄС) – застосовують до України, що взяла курс на лібералізацію своєї зовнішньої торгівлі (щоб її допустили в тому числі й на ринки країн ЄС), дуже хворобливі протекціоністські заходи.

Сьогодні елементи протекціонізму, які спостерігаються в зовнішньоторговельній політиці України, не завжди виправдуються слабкою підготовленістю країни до допуску на український ринок будь-яких фінансових інститутів. Іноді вони диктуються іншими обставинами.

Сприяти зміцненню вітчизняної банківської системи та зовнішньоекономічної діяльності банків України може розпочатий процес укрупнення банків, який дасть змогу через деякий період вивести на світову арену дійсно великі (не тільки за українськими, а й за європейськими стандартами) банки, які змогли б бути важливими "фігурами" спочатку на регіональних, а згодом і на загальносвітовому ринку банківських послуг.

При виході на світовий фінансовий ринок комерційні банки мають розглянути ряд конкретних зовнішніх факторів, які відіграють суттєву роль у формуванні стратегії і подальшій діяльності банку на ньому. Серед них основну увагу слід приділити культурним, політичним, соціальним і економічним факторам. Фактором, що стримує входження України в глобальний конкурентний простір, є нерозвиненість банківського сектору. Про це свідчить показник банківської платоспроможності, який залишається досить низьким порівняно з іншими країнами протягом останніх років.

Для ефективного виходу українських банків на світовий фінансовий ринок необхідно вжити комплекс заходів норма-

тивно-правового, економічного та інституціонального характеру, який повинен передбачати:

- гармонізацію українського і міжнародного законодавства; забезпечення доступу до світового фінансового ринку шляхом оптимізації обмежень на фінансові операції, що існують на теперішній час;

- спрощення системи виходу банку на світовий ринок з боку національного законодавства та розширення спектру послуг українських банків;

- створення ефективного механізму захисту внутрішнього ринку та вдосконалення системи стандартизації і сертифікації, захисту прав інтелектуальної власності.

Організаційно-інституціональні інструменти виходу банків на світовий фінансовий ринок передбачають використання перспективних форм і методів міжнародного співробітництва із закордонними країнами, банками, юридичними та фізичними особами. В економіко-організаційному плані цьому може сприяти створення філіалів, відділень, дочірніх банків, стратегічних альянсів, банківських холдингових компаній [6].

**Література:** 1. Вернер Неллі. Інвестиційна та приваблива // Український діловий тижневик "Контракти". – 2006. – №47. – С. 18 – 22. 2. Філіпенко А. С. Економічний розвиток сучасної цивілізації: Навч. посібник. – К.: Знання, 2004. – 174 с. 3. Закон України "Про банки і банківську діяльність" // [www.bank.gov.ua](http://www.bank.gov.ua) 4. Закон України "Про зовнішньоекономічну діяльність" // [www.bank.gov.ua](http://www.bank.gov.ua) 5. Рубан О. Ставка більша за життя // Український діловий тижневик "Контракти". – 2006. – №48. – С. 23 – 24. 6. Литвин Н. Б. Облік і аналіз зовнішньоекономічної діяльності комерційних банків: Навч. посібник. – Тернопіль: Карт-Бланш, 2003. – 364 с.

Стаття надійшла до редакції  
26.05.2008 р.

УДК 336.773

Марцин В. С.

## МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО КЛАСИФІКАЦІЇ КРЕДИТІВ ЗА ФОРМОЮ, ВИДАМИ ТА ЇХ ФУНКЦІЯМИ

*Bank credit plays a large part in reproduction processes stimulation of economics, as it is one of the main financial resources providing sources of the enterprises present range.*

*Credit importance research as an economic category begins with the credit classification approaches determination and their functions study. Credit forms, their internal connection and continuous value movement as the capital transference process are revealed. It is emphasized on the credit relation subjects; credits are outlined according to their target destination and legal-organizational characteristic. The attention is paid to credit functions' characteristic and their transformation through natural and juridical persons' money savings, which serve as the loanable funds forming base.*

Питання про форми та види кредиту з практичного погляду не має такого важливого значення, як інші складові теорії кредиту. Можливо, цим пояснюється надто вільне трактування